

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Anett Aidma

MAJANDUSLIKU HEAOLU MÕJU VALIMISAKTIIVSUSELE EESTIS

Bakalaureusetöö

Juhendaja: PhD Mihkel Solvak

Tartu 2024

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Töö sõnade arv: 8006

Anett Aidma, 20.05.2024

Annotatsioon

Majandusliku heaolu mõju valimisaktiivsusele on küll laiemalt uuritud, kuid Eesti kontekstis pole seda teemat põhjalikult käsitletud. Erinevate riikide uuringud on näidanud, et majanduslik heaolu ja vaesus mõjutavad valimisaktiivsust ja poliitilisi eelistusi, kuid Eestis pole neid seoseid põhjalikult uuritud. Selle bakalaureusetöö eesmärk on selgitada, kas ja kuidas mõjutab valijate majanduslik heaolu nende osalemist Riigikogu valimistel, milliseid erakondi ja kandidaate nad eelistavad ning kuidas valijate majandusliku heaolu võib mõjutada nende poliitilisi hoiakuid. Töö aitab mõista, kas kõrgema sissetulekuga kodanikud osalevad valimistel aktiivsemalt ning kuidas see võib mõjutada poliitikate kujundamist ja ressursside jaotamist.

Empiiriline osa põhineb Eesti e-valijate uuringu andmetel aastatest 2007 kuni 2023. Analüüsitavaks meetodiks on logistiline regressioon ja prognoositud marginaalsed tõenäosused. Analüüsi käigus otsitakse vastuseid järgmistele küsimustele: Kas majanduslik heaolu mõjutab valimisaktiivsust? Kuidas erinevatel aastatel sissetulekute tase (tuludetsiilid) mõjutab valimisaktiivsust? Uuritakse ka haridustaseme, soo ja vanuse mõju valimisaktiivsusele.

Analüüsi tulemused näitavad, et majanduslik heaolu, haridustase ja vanus on olulised tegurid, mis mõjutavad valimisaktiivsust. Kõrgema sissetulekuga ja kõrgema haridustasemega isikud osalevad valimistel suurema tõenäosusega. Vanematel inimestel on samuti suurem tõenäosus valimistel osaleda. Sugu ei osutunud statistiliselt oluliseks teguriks. Kõikides vaadeldud aastatel ilmnes positiivne seos sissetulekute ja valimisaktiivsuse vahel, kusjuures kõrgema sissetulekuga inimestel oli suurem tõenäosus valimistel osaleda.

Uurimistulemused kinnitavad, et majanduslik heaolu, haridustase ja vanus on olulised valimisaktiivsuse mõjutajad Eestis. Kõrgema sissetulekuga valijad osalevad tõenäolisemalt valimistel, mis rõhutab majandusliku heaolu tähtsust demokraatlike protsesside tagamisel. Haridustase on samuti oluline mõjutegur, kus kõrgema haridustasemega isikud osalevad suurema tõenäosusega valimistel. Vanus on positiivselt seotud valimisaktiivsusega, mis tähendab, et vanemad inimesed osalevad valimistel tõenäolisemalt. Sooline kuuluvus ei näita statistiliselt olulist mõju, mis viitab, et see ei ole määrav tegur valimisaktiivsuse ennustamisel.

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
1. Teoreetiline raamistik.....	7
1.1 Valimisaktiivsuse mõjutegurid.....	7
1.2 Makromajanduse mõjud Eesti kodanike majanduslikule heaolule.....	9
1.3 Varanduslik ja piirkondlik ebavõrdsus Eestis.....	11
1.4 Valimisaktiivsus varasematel Eesti Riigikogu valimistel.....	14
2. Metoodika.....	16
2.1 Uurimisküsimused.....	16
2.2 Uuritav valim.....	16
2.3 Andmeanalüüsi meetod.....	17
3. Analüüsi tulemused.....	19
3.1.2 Tulemused 2011. aastal.....	21
3.1.3 Tulemused 2015. aastal.....	24
3.1.4 Tulemused 2019. aastal.....	26
3.1.5 Tulemused 2023. aastal.....	28
3.2 Järeldused.....	30
Kokkuvõtte.....	33
Kasutatud kirjandus:.....	35

Sissejuhatus

Kuigi paljudes riikides on uuritud majandusliku heaolu mõju valimisaktiivsusele, on Eesti kontekstis seda vähe uuritud süvitsi. Oluline on jõuda selgusele, kas ja kuidas valijate majanduslik heaolu Eestis mõjutab nende otsust osaleda valimistel, milliseid erakondi ja kandidaate nad eelistavad ja kuidas majandusliku heaolu võib mõjutada nende poliitilisi hoiakuid. Kui kõrgema sissetulekuga kodanikud osalevad valimistel aktiivsemalt, saavad nende huvidega rohkem arvestatud poliitikate kujundamisel ja ressursside jaotamisel. Seevastu madalama sissetulekuga kodanike alaesindatus tähendaks, et nende vajadused jäävad tahaplaanile. Valimisaktiivsuse mõistmine aitab paremini hinnata poliitiliste otsuste mõju majanduslikult vähekindlustatud Eesti valijatele. Samuti võib majandusliku heaolu mõju valimisaktiivsusele olla informatiivne, aidates kujundada poliitikat ja suurendades kodanike edaspidist osalust poliitika kujundamises.

Valimisaktiivsuse analüüs on fundamentaalne poliitiliste protsesside mõistmiseks ning nende kahe aspekti vaheliste seoste avamiseks. Wilfordi (2020, lk 332) uuringu kohaselt on majanduslikud raskused potentsiaalselt seotud valimisaktiivsuse vähenemisega. Majandusliku ebavõrdsuse suurenemisega kaasneb valimisaktiivsuse vähenemine, eriti madalama sotsiaalmajandusliku taustaga isikute seas. Tööpuuduse kasv on aga seotud suurenenud valimisaktiivsusega, mis on vastuolus varasematele arusaamadele majanduslanguse mõjust valijate osalusele. Riigi tasandi töötuse määr mõjutab valimisaktiivsust enam kui maakondlik töötuse määr (Burden ja Wichowsky 2014, lk 896).

Käesoleva töö eesmärk on anda parem arusaam sellest, kuidas majanduslikud tegurid mõjutavad valimisaktiivsust Eesti Riigikogu valimistel ning aidata seeläbi kaasa demokraatlike protsesside paremale mõistmisele ja tulevikus poliitikakujundamisele. Töö käsitleb majandusliku heaolu mõju valimisaktiivsusele Eestis, arvestades erinevaid majanduslikke ja sotsiaalseid tegureid. Andmete analüüsimine annab parema ülevaate sellest, kuidas majanduslikud tingimused mõjutavad valimisaktiivsust Eestis, ja võimaldab paremini mõista valimisaktiivsust demokraatliku protsessi kontekstis, kasutades eelnevat teoreetilist raamistikku ja andmete analüüsi. Käesolev töö erineb varem kirjutatust, keskendudes spetsiaalselt Eesti kontekstile ja rakendades unikaalset andmeanalüüsi meetodikat, mis hõlmab nii makro- kui mikromajanduslike näitajate süvitsi uurimist.

Töö on jaotatud kolmeks põhiosaks, mis omakorda jagunevad alapeatükke. Esimene peatükk annab ülevaate teoreetilisest raamistikust, mis käsitleb valimisaktiivsuse mõjutegureid,

analüüsib makromajanduslike tegurite mõju inimeste heaolule Eestis, uurib varanduslikku ja piirkondlikku ebavõrdsust ning valimisaktiivsust varasematel Riigikogu valimistel.

Teine peatükk keskendub uuritava valimi tutvustamisele, esitleb uurimisküsimused ja tutvustab andmete kogumise analüüsi meetodeid. Kolmas peatükk esitab andmeanalüüsi tulemused ja järeldused. Bakalaureusetöö lõppeb kokkuvõttega.

1. Teoreetiline raamistik

Käesolev bakalaureusetöö keskendub majandusliku heaolu mõjule valimisaktiivsusele Eestis, uurides majandusliku heaolu võimalikku mõju valijate käitumisele. Teoreetiline raamistik on loodud, et mõista, kuidas majanduslikud tegurid mõjutavad valijate poliitilist osalust ja käitumist, eriti erinevates sotsiaalmajanduslikes oludes elavate inimeste seas.

1.1 Valimisaktiivsuse mõjutegurid

Valimisaktiivsuse mõjutegurid, sealhulgas majandusliku hääletamise teooria ja teised asjakohased lähenemised, aitavad paremini mõista kuidas valijate otsustusprotsessid on seotud majanduslike teguritega ning kuidas need omakorda mõjutavad valimistulemusi. Küsimusele, kas vaesuses elavad inimesed hääletavad erinevalt oma majandusliku olukorra või arusaamade tõttu, on pakutud mitmeid teooriaid. Üks peamine teooria on majandusliku seisuga mõju valijate käitumisele. Mõistmaks, millest oleneb valijate valimisaktiivsus, tutvume majandusliku hääletamise teooriaga, mille kohaselt majanduslik seis mõjutab oluliselt valijate otsustusprotsesse (Bedock, Vasilopoulos, 2014, lk 178). Kui majandus on heal järjel, on valijad tõenäolisemalt valmis justkui premeerima valitsust, samal ajal kui majanduslanguse korral võivad nad karistada. Kreeka ja Itaalia näitel läbiviidud uuringud kinnitasid, et majandusraskused mõjutasid erinevalt valijate toetust vasak- või paremäärmuslikele parteidele, sõltuvalt riigi poliitilisest süsteemist. Kreeka puhul mõjutas majanduskriis erakonna Vasakradikaalide Koalitsioonil (SYRIZA) oma fookust muutma, minnes üle vasakpoolsetele probleemidele nagu vastuseis kokkuhoiule ja sissetulekute ümberjaotamisele. Itaalias aga ei põhjusta elatustaseme halvenemine kalduvust toetada vasak- või paremäärmuslikke alternatiive, mis on ilmselt tingitud sellest, et valijate ideoloogilised eelistused on seotud suurenenud majandusliku kindlustundega (Bedock, Vasilopoulos, 2014, lk 192). Valimisosaluse ja riigi majandusliku seisundi vahel on ka seos, mis tuleneb sissetulekute võrdsemast jaotumisest. Kõrgem valimisosalus on riikides, kus esineb väiksem sissetulekute vahelinebavõrdsus (Uibo, 2013, lk 5). Nende teooriate ja uuringute põhjal võib järeldada, et valimisaktiivsuse mõjutegurid on tihedalt seotud majanduslike tingimuste ja sissetulekute jaotusega ühiskonnas.

Muutujad, mis mõjutasid valimisosalust, olid vanus, haridus ja sissetulek ning sotsiaalmajanduslik staatus oli omakorda tihedalt seotud hariduse ja sissetulekuga. Uuringud

isikliku majandusliku olukorra ja valimiskäitumise seoste kohta leidsid, et majanduslikult kehvemas olukorras olevad valijad võisid kalduda toetama populistlikke parteisid ning neil võis olla suurem identifitseerumine populistlike ideoloogiatega (Layardi, Nevelki, 2023, lk 280). Samuti leiti, et sissetulekute ebavõrdsus riigis võis mõjutada valimisosalust, motiveerides osalema just madalama sissetulekuga kodanikke, kes tundsid suuremat vajadust muutuste järele. Seega suurem sissetulekute ebavõrdsus vähendas valimisaktiivsuse sissetulekute kallutatust (Matsubayashi ja Sakaiya, 2021, lk 14). Nendest järeldustest lähtudes võib väita, et valimisosalust mõjutavad mitte ainult laiemad majanduslikud tingimused ja sissetulekute jaotus, vaid ka üksikisikute majanduslikud olud ja sotsiaalmajanduslik staatus. Seega on sissetulekute ebavõrdsuse mõju valimisaktiivsusele keeruline ja mitmetahuline, nõudes põhjalikku analüüsi ja kontekstipõhist lähenemist.

Majandusraskused võisid samuti suurendada valimisaktiivsust, kuna need innustasid kodanikke valimistel väljendama oma rahulolematust (Park, 2023, lk 855-856). Valijad võrdlesid oma riigi majandust teiste riikidega, mis mõjutas oluliselt nende valimisaktiivsust, eriti vaesemate ühiskonnagruppide seas, kes võisid halva majandusolukorra tõttu motiveeritult valitsust karistades hääletada (Park, 2023, lk 856-857). Lisaks olid madala sissetulekuga ja vähem haritud inimesed majanduslanguse negatiivsetest mõjudest eriti tugevalt mõjutatud, mis võis suurendada nende valimisaktiivsust, eriti riikides, kus sotsiaalne heaolu oli nõrk. See näitas, et majanduslikud raskused ei pruukinud põhjustada poliitilist passiivsust ja võõrandumist, vaid võisid hoopis mobiliseerida hääletama eelkõige neid, kes olid majanduslikult ja sotsiaalselt kehvemas seisus (Carreras, Castañeda-Angarita, 2019, lk 111). Majandusraskuste mõju valimisosalusele sõltus aga oluliselt individuaalsetest tunnustest ja struktuursetest faktoritest. Näiteks majanduslangused mobiliseerisid hääletama eelkõige neid valijaid, kes elasid riikides, mis olid vähem globaliseerunud ja kus olid vähem arenenud sotsiaalsüsteemid (Carreras, Castañeda-Angarita, 2019, lk 117). Selline kontekst näitas, et sissetulekute jaotumine ja sotsiaalmajanduslik staatus mängisid olulist rolli valimisotsuste langetamisel, samas kui rahulolematumad valijad võisid kergemini toetada populistlikke parteisid, väljendades oma muret majandusliku ja sotsiaalse ebavõrdsuse pärast. Kuigi majanduslikud asjaolud mõjutavad oluliselt erinevate ühiskonnakihtide osalust valimistel, ei saa nende põhjal siiski teha lõplikke järeldusi valijakäitumise kohta. Sissetulekute jaotumine, sotsiaalmajanduslik staatus ning harjumuspärane käitumine mängivad kõik oma osa valimisotsuste langetamisel. Samas võivad rahulolematumad valijad kergemini toetada populistlikke parteisid, mille kaudu nad väljendavad oma muret majandusliku ja sotsiaalse ebavõrdsuse pärast. Seega mõjutavad valimisaktiivsust nii laiemad

majanduslikud tingimused ja sissetulekute jaotus kui ka üksikisikute majanduslikud olud ja sotsiaalmajanduslik staatus. Oluline on mõista ja arvestada majanduslike teguritega ning jätkata valijate käitumist mõjutavate tegurite uurimist, et prognoosida ja mõjutada valijate osalusaktiivsust ning edendada demokraatia tõhusust ja kaasatust.

1.2 Makromajanduse mõjud Eesti kodanike majanduslikule heaolule

Majandusliku heaolu mõju valimisaktiivsusele on oluline ja aktuaalne uurimisteema, eriti vaesemate ühiskonnakihtide perspektiivist. Eesti majanduslik areng alates taasiseseisvumisest on olnud täis olulisi makromajanduslikke sündmusi ja kriise, mis on mõjutanud kodanike sissetulekuid ja elukvaliteeti. Need muutused omakorda mõjutavad inimeste osalust poliitilistes protsessides, sealhulgas valimistel. Käesoleva töö eesmärk on analüüsida, kuidas majanduslik heaolu ja selle kõikumised, nagu inflatsioon ja sissetulekute ebavõrdsus, on mõjutanud valimisaktiivsust Eestis, keskendudes vaeste ühiskonnakihtide perspektiivile. Kuigi andmeanalüüs viiakse läbi mikromajanduslikul tasandil, on makromajanduslik taust ja analüüs olulised konteksti mõistmiseks.

Üheksakümnendate aastate siirdekriis, erastamisprotsess ja rahareform avaldasid suurt mõju Eesti majandusele. 1990. aastal algas siirdekriis, millest taastumine toimus 1995. aastal, hiljem kui Kesk-Euroopa riikides, kuid varem kui enamikus endistes Nõukogude Liidu riikides (Kukk, 2008, lk 48). Erastamine algas 1991. aastal ja kulmineerus 1993-1995, olles oluline majanduse ümber kujundamisel. 1992. aastal viidi läbi rahareform, kus väljuti rublatsoonist ja kehtestati Eesti kroon (Kukk, 2008, lk 44-45). 1993. aastal näitas Eesti majandus 3% kasvu tänu ekspordi suurenemisele. Inflatsioonitempo aeglustus, palgatasemed kõikusid ja tarbimine kasvas, samas kui töötuse määr oli hinnanguliselt 2,2%. Eelarvepoliitika muudatused, nagu üksikisiku tulumaksu piirmäära alandamine ja välisinvesteeringute suurenemine aitasid majandust elavdada (Eesti Pank, 1994), kuid rohkem kasu said kõrgema sissetulekuga inimesed, kelle maksukoormus vähenes oluliselt rohkem. 1994. aastal jätkus majanduskasv, ulatudes ligikaudu 4,7%-ni, mida toetasid investeeringud ja ekspordi kasv. Töötuse määr vähenes ning inflatsioon kasvas reaalse vahetuskursi tugevnemise ja varjatud sektori hinnatõusu tõttu (Eesti Pank, 1995). Vaesemaid inimesi mõjutas inflatsioon rohkem, kuna nende ostujõud vähenes kiiremini kasvavate hindade tõttu, samas kui rikkamad suutsid inflatsiooni mõjusid paremini taluda suuremate sissetulekute ja varade tõttu.

Aastatel 1995-1997 oli Eesti majandus kasvutrendis ületades eelnevate aastate kasvu. Eriti kiire oli majanduskasv 1997. aastal, ulatudes 13,1%-ni (Eesti Pank, 2024), peamiselt tänu suurele väliskapitali sissevoolule ning finantssektori optimismile (Lõhmus, 2000). 1998. aastal mõjutasid Aasia ja Vene kriisid Eesti majandust negatiivselt, põhjustades tööstustoodangu vähenemist, samas suurenes töötlemiseks sissetoodud kaupade eksport. Välislaenude asemel suurenesid otse- ja portfelliinvesteeringud (Eesti Pank, 1999). Selline majanduslik ebastabiilsus võib vähendada inimeste usaldust valitsuse ja poliitiliste institutsioonide vastu, mõjutades negatiivselt valimisaktiivsust vaestes kihtides. 1999. aastal pöördus majandus langusfaasist kasvu teele tagasi. Inflatsioon langes järsult ning majanduse elavnemine Lääne-Euroopas tõstis eksporti. Stabiliseerus finantssüsteem, kasvas erasektori säästmine ning suurenes välisraha sissevool tugevdades seeläbi rahandussüsteemi usaldusväarsust (Lõhmus, 2000). Eesti keskmine brutopalk oli tõusnud kümnendi lõpuks 4440 kroonini (Kukk, 2008, lk 50) ehk 283.77 euroni, kasvades edaspidi ligikaudu 500 krooni aastas. Töötuse määr tõusis järk-järgult võrreldes eelneva nelja aastaga, kui see püsis vahemikus 9,7% kuni 9,9%. 1999. aastal oli see 12,2% ning 2000. aastal jätkas tõusu 14,6%-ni (Eesti Pank, 2024). Aastatel 2001-2003 ületas majanduskasv eelnevate aastate kasvu ja see näitas majanduse jätkuvat elavnemist (Eesti Pank, 2024). Selle perioodi jooksul jätkus majanduse tugevnemine, mis kulmineerus 2004. aastal Euroopa Liiduga liitumisega (Kukk, 2008, lk 50).

2007. aastal alanud finantskriis mõjutas oluliselt Eesti majandust aastatel 2007–2011, tuues kaasa tõsiseid majanduslikke väljakutseid ja suurendades varalist ebavõrdsust, mis mõjutas erinevaid ühiskonnagruppe erineval viisil. Pangad olid sunnitud vähendama laenuportfelli, mis viis väärtpaperite massilise müüginärvu ja nende hindade languseni, suurendades pankade kahjumeid (Krull, 2019). Eestis aeglustus majanduskasv, investeerimisaktiivsus vähenes ja eratarbimise kasv kahanes (Eesti Pank, 2008, lk 6). Eluasemekulud suurenesid käibemaksu tõusu ja energia kallinemise tõttu (Eesti Pank, 2008, lk 7). 2009. aastal oli Eesti majandus endiselt raskes seisus; nii sise- kui ka välisnõudlus vähenes, mis viis majanduslanguseni. Nõrgenenud sisenõudluse tagajärjel kahanes impordi maht, parandades majanduse välistasakaalu. Eratarbimist kahandasid suur tööpuudus ja ostujõu langus, mille põhjustas maksutõus. Ekspordisektor mängis olulist rolli majanduse taastumisel (Eesti Pank, 2010, lk 110). 2010. aastal tõusis välisnõudlus, mis soodustas majanduse elavnemist. Majanduskasvu vedas peamiselt ekspordisektor (Eesti Pank, 2011, lk 105). Nõrk sisenõudlus ja toormehindade tõus suurendasid inflatsiooni (Eesti Pank, 2011, lk 106). Pangandussektori varade maht vähenes, kuna ettevõtete ja majapidamiste finantsvõimendus kahanes (Eesti

Pank, 2011, lk 108). 2011. aasta esimesel poolel hakkas Eesti majandus taastuma. Eksportiv tööstussektor oli peamine majanduskasvu edendaja, suurendades tööhõivet ja vähendades tööpuudust (Eesti Pank, 2012, lk 23). Madalad intressimäärad muutsid laenude võtmise soodsaks (Eesti Pank, 2012, lk 24). Keskmise brutopalk oli 839 eurot (Statistikaamet) ja käibele tuli euro. Finantskriis suurendas varalist ebavõrdsust, kuna rikkamad, kellel oli rohkem investeringuid, said suuremaid kahjusid, kuid vaesemad kannatasid tööpuuduse ja eluasemekulude tõusu tõttu.

Aastatel 2012-2019 vähenes tööpuuduse määr järk-järgult iga aasta ning majandus oli kasvutrendis kuni 2020. aastani (Eesti Pank, 2024). 2020. aasta pandeemia põhjustas Eesti majanduskasvu peatumise. Enim oli kriisist mõjutatud teenindussektor. Olukorra leevendamiseks pani valitsus paika kriisimeetmed ja pangad pakkusid oma klientidele maksepuhkust (Eesti Pank, 2020). Aastal 2021 andsid töötlev tööstus, info ja side, veondus ja laondus ning kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus majanduskasvule hoogu. Kiiret kasvu jätkas ka majutus- ja toitlustussektor, kuid pandeemia avaldas majandusele endiselt mõju (Statistikaamet, 2022). Euroala inflatsioon tõusis 2021. aasta oktoobris rekordiliselt 10,6% tasemele. 2022. aastal alanud sõda Venemaa ja Ukraina vahel põhjustas majandusele uue šoki. Sõja algusega tõusid oluliselt toorme- ja energiahinnad (Eesti Pank, 2023). See suurendas leibkondade kulutusi eluks vajalikele kaupadele ja teenustele. 2023. aastal langes Eesti sisemajanduse kogutoodang 3%. Investeeringud eluruumidesse suurenesid 14,1%, kuid transpordivahenditesse tehtud investeeringud kahanesid 41,1%. Aasta lõpus aeglustus hinnatõus, mis mõjutas mitme sisemajanduse kogutoodangu komponendi trendi, viies need lõpuks positiivsele kasvule. Eratarbimine ja maksulaekumised näitasid aasta lõpus kasvu, kuid kogu aasta eratarbimine vähenes 1,5 protsenti. Investeeringud jäid enam-vähem 2022. aasta tasemele ja kahanesid ka väliskaubanduse eksport ning import (ERR, 2023).

1.3 Varanduslik ja piirkondlik ebavõrdsus Eestis

Varanduslik ja piirkondlik ebavõrdsus Eestis on jätkuv probleem, mida süvendavad majanduslikud ja sotsiaalsed tegurid. Erinevused sissetulekutes ja elatustasemes mõjutavad vaese ühiskonnakihi majanduslikku heaolu, mis omakorda võib vähendada nende valimisaktiivsust. Majandusliku ebavõrdsuse ja poliitilise osaluse vaheline seos on oluline, et mõista, kuidas majanduslikud raskused ja piirkondlikud erinevused mõjutavad vaesema

elanikkonna osalemist demokraatlikus protsessis ning milliseid meetmeid võiks rakendada ebavõrdsuse ja poliitilise apaatia vähendamiseks.

Varanduslik ja piirkondlik ebavõrdsus on Eestis olulised probleemid, mida mõjutavad mitmed majanduslikud, sotsiaalsed ja geograafilised tegurid. Varalise ebavõrdsuse mõõdikud, nagu Gini koefitsient, on ajas kõikunud, kuid üldine trend on näidanud ebavõrdsuse püsimist või selle kerget tõusu. Eesti Gini indeks oli 2021. aastal 31,8, kajastades sissetulekute ebavõrdsust riigis. Võrreldes naaberriikidega on Eesti Gini indeks madalam kui Lätis (indeks oli 34,3) ja Leedus (36,7), kuid kõrgem kui Soomes (27,7) ja Rootsis (29,8) (Maailmapank). Varanduse jaotuse analüüs näitab, et rikkaimate leibkondade osakaal Eestis on aastatel 2017–2021 suurenenud. Samal ajal on nii kõige vaesemate kui ka kõige rikkamate leibkondade osakaal kogu rahvastikus vähenenud, viidates varanduse ühtlasemale jaotumisele. Lisaks on alates koroonapandeemia algusest madalamates detsiilides säästude hulk suurenenud (Meriküll, Rõõm, 2023, lk 15). See tähendab, et säästmise võimaluste parandamine võib aidata vähendada varalise ebavõrdsuse taset. Eesti paistab teiste riikidega võrreldes silma suure varalise ebavõrdsusega, kus leibkondadest 5% jõukamatele kuulub märkimisväärne osa varadest ja Gini koefitsient on üks kõrgemaid (Meriküll, Rõõm, 2023, lk 16). Üks peamisi põhjuseid varalise ebavõrdsuse taga Eestis on ettevõtlusvarade suur osakaal, mis on tugevas korrelatsioonis ebavõrdsuse tasemega (Meriküll, Rõõm, 2023, lk 17). See on kooskõlas teooriaga, mis rõhutavad varaklasside ebavõrdse jaotumise mõju varalisele ebavõrdsusele (Meriküll, Rõõm, 2023, lk 23). Leibkondade suurus mõjutab samuti varade jaotust. Üksikisikute leibkondades oli 2021. aastal Gini indeks 0,674, samas kui suuremates leibkondades, (kus on viis või enam inimest) oli see koefitsient 0,798 (Meriküll, Rõõm, 2023, lk 30) – see näitab suuremat sissetulekute ebavõrdsust suurte leibkondade seas.

Piirkondlik elustandardite ebavõrdsus Eestis sõltub suuresti piirkonna asukohast ja arengutasemest. Tallinna lähistel asuvad omavalitsused on kõige paremas seisus, kuna nad meelitavad ligi kõrgelt kvalifitseeritud töötajaid (Fina, Heider, Masso, 2021, lk 6). Need piirkonnad pakuvad kõrget elukvaliteeti ja häid majanduslikke võimalusi, samuti on seal suur sissetulek (Fina, Heider, Masso, 2021, lk 7). Piirkondlikult on Tallinna Gini koefitsient madalam (0,661) võrreldes Tartuga (0,736) (Meriküll, Rõõm, 2023, lk 29). See viitab geograafilisele ebavõrdsusele, mis võib mõjutada inimeste elukvaliteeti, kuna ebavõrdsetemas piirkondades on vähe võimalusi majanduslikuks edenemiseks. Vaesemates ja vähem arenenud piirkondades võib madalam elatustase ja suuremad sotsiaalsed probleemid veelgi enam vähendada valimisaktiivsust samadel põhjustel (Fina, Heider, Masso, 2021, lk

11). See võib omakorda süvendada piirkondlikku ebavõrdsust, kuna poliitikakujundajad ei pruugi arvestada sealsete vajadustega, kui valijate osalus on madal.

Eestis esineb piirkondlikult märkimisväärsed erinevusi majandusliku jõukuse, tööhõive ja demograafiliste näitajate osas, mida saab jaotada neljaks kategooriaks. Esiteks on õitsevad piirkonnad ja heaolusaared, peamiselt Tallinna lähedal, Lääne-Eestis ja Riiaga piirnevates alades, kus on madal töötuse määr (4,2%), kõrge kvalifitseeritud tööjõu osakaal (40,8%), kõrged brutopalgad (1604 eurot) ja positiivne sisserände saldo (92,3 inimest 1000 elaniku kohta). Teiseks, paremal järjel olev Eesti hõlmab suuremat osa omavalitsustest, kus elab 0,58 miljonit inimest. Neil on keskmised sissetulekud ja kvalifikatsioon, veidi kõrgem töötuse määr (4,6%) ja üle 55% elanikkonnast on ülalpeetavad (Fina, Heider, Masso, 2021, lk 10). Kolmandaks on sotsiaalmajanduslike probleemidega kahanevad piirkonnad, mis hõlmavad 45 omavalitsust ja 0,55 miljonit elanikku. Neis on kõrgem töötuse määr (5,3%), suur ülalpeetavate suhtarv (60,3%), madal kvalifitseeritud tööjõu osakaal (25,1%), kõrge koolist väljalangemise määr (6,0%) ja negatiivne sisserände saldo (28,9 inimest 1000 elaniku kohta). Ning neljandaks on struktuurselt ebasoodsad koondumispaigad, näiteks Narva ja Ida-Virumaa, kus elab umbes 0,1 miljonit inimest. Nendes piirkondades on kõrge töötuse määr (9,7%), suur ülalpeetavate suhtarv (62,9%), madal kvalifitseeritud tööjõu osakaal (33,2%) ja väga negatiivne sisserände saldo (50,8 inimest 1000 elaniku kohta). Kirde-Eestis on hoolimata tööjõu kõrgest haridustasemest tõsiseid majanduslikke probleeme, sealhulgas kõrge töötus, madalad sissetulekud ja suur sooline palgalõhe (Fina, Heider, Masso, 2021, lk 11). Varanduslik ja piirkondlik ebavõrdsus on jätkuv probleem, mida süvendavad majanduslikud ja sotsiaalsed tegurid Eestis. Erinevused sissetulekutes ja elatusasemes mõjutavad vaesema ühiskonnakihi majanduslikku heaolu, mis omakorda võib vähendada nende valimisaktiivsust. Majandusliku ebavõrdsuse ja poliitilise osaluse vaheline seos on oluline, et mõista, kuidas majanduslikud raskused ja piirkondlikud erinevused mõjutavad vaesema elanikkonna osalemist demokraatlikus protsessis ning milliseid meetmeid võiks rakendada ebavõrdsuse ja poliitilise apaatia vähendamiseks. Mikromajanduslik analüüs on aidanud süvitsi mõista üksikisikute ja leibkondade majanduslikke tingimusi ning nende otsuseid. Kuigi makromajanduslik kontekst pakub laiemat ülevaadet üldistest trendidest ja muutustest, on mikromajanduslik lähenemine toonud esile individuaalsed kogemused ja vajadused ning need on seotud valimisaktiivsusega. See lähenemine võimaldab paremini mõista ja lahendada vaesemate elanikkonnakihtide väljakutseid ning töötada välja tõhusamaid meetmeid ebavõrdsuse ja poliitilise apaatia vähendamiseks. Seega

mikromajanduslik fookus täpsustab ja täiendab makromajanduslikke järeldusi, pakkudes terviklikumat pilti Eesti majandusliku heaolu mõjust valimisaktiivsusele.

1.4 Valimisaktiivsus varasematel Eesti Riigikogu valimistel

Eesti poliitilise maastiku uurimine on oluline mitmel põhjusel. Riigikogu valimised on oluline sündmus, mis toimub Eestis iga nelja aasta tagant ja peegeldab nii parteide populaarsust kui ka üldist valimisaktiivsust. Kuigi makro- ja mikromajanduse uurimine pakub olulist teavet majandusliku olukorra kohta, mõjutavad poliitilised valikud ja otsused otseselt majanduspoliitikat ning seeläbi ka ühiskonna majanduslikku heaolu. Käesolev peatükk keskendub Eesti Riigikogu valimiste tulemuste analüüsimisele. Antud uurimus on oluline, kuna see aitab mõista mitte ainult Eesti poliitilist maastikku ja demokraatlikku protsessi tervikuna, vaid ka seda, kuidas majanduslikud tegurid mõjutavad valimisaktiivsust ning seeläbi poliitilist dünaamikat.

Tabel 1. Riigikogu valimiste keskmine valimisaktiivsus

Valimis- aktiivsus (%)	67,8	68,9	57,4	58,2	61,9	63,5	64,2	63,7	63,5
Aasta	1992	1995	1999	2003	2007	2011	2015	2019	2023

Autori koostatud Riigikogu valimiste põhjal

Eesti poliitilisel maastikul toimuvad Riigikogu valimised on aastate jooksul näidanud olulisi trende nii valimisaktiivsuse kui ka parteide populaarsuse osas. Pärast taasiseseisvumist toimunud valimistel 1992. aastal sai Erakond Isamaa enim hääli (22%), kuid valimisaktiivsus oli 67,8% (Vabariigi Valimiskomisjon, a). Järgmised valimised 1995. aastal tõid Koonderakonna esikohale (32,23%) ning tõstsid valimisaktiivsust 68,9%-ni (Vabariigi Valimiskomisjon, b). 1999. aastal võitis Eesti Keskerakond (23,41%) ja valimisaktiivsus langes 57,4%-ni (Vabariigi Valimiskomisjon, c). 2003. aasta tõi Eesti Keskerakonna uuesti võitjaks (25,4%) ja valimisaktiivsus oli veidi kõrgem – 58,2% (Vabariigi Valimiskomisjon, d). 2007. aastal saavutas Eesti Reformierakond võidu (27,8%) ning valimisaktiivsus tõusis 61,9%-ni (Vabariigi Valimiskomisjon, e). 2011. aastal tõusis Eesti Reformierakond (28,6%) taas võitjaks, valimisaktiivsus jõudis 63,5%-ni (Vabariigi Valimiskomisjon, f). Sama partei võitis 2015. aastal (27,7%), mil valimisaktiivsus oli 64,2% (Vabariigi Valimiskomisjon, h).

2019. aasta valimistel jällegi taas esikohale Eesti Reformierakond (28,9%) ning valimisaktiivsus püsis 63,7% juures (Riigikogu valimised 2019, a). 2023. aasta Riigikogu valimised näitasid Eesti Reformierakonna jätkuvat populaarsust (31,2%) ning valimisaktiivsus ulatus 63,5%-ni (Riigikogu valimised 2023, a). Piirkondliku valimisaktiivsuse osas on läbi aastate olnud märgatavad erinevused. Tallinn ja Harju maakond on sageli näidanud kõrgeimat aktiivsust, eriti Harju maakonnas väljaspool Tallinna, kus 2023. aastal ulatus aktiivsus 70,1%-ni. Samal ajal on Ida-Virumaa stabiilselt jäänud madalaima valimisaktiivsusega piirkonnaks, ulatudes viimastel valimistel 46,6%-ni. 2023. aasta valimistel oli kõrgeima ja madalaima valimisaktiivsuse erinevus koguni 23,5%, mis on läbi aegade suurim (Riigikogu valimised 2023, b).

Aastate jooksul on olnud näha mitmeid trende, eriti Reformierakonna püsivat populaarsust alates 2007. aastast ning piirkondlikke erinevusi valimisaktiivsuses. Näiteks Tallinnas ja Harju maakonnas on valimisaktiivsus sageli kõrgem kui Ida-Virumaal. Need erinevused võivad olla seotud erinevate sotsiaalmajanduslike teguritega ning on oluline mõista, kuidas valimissüsteem ja poliitilised eelistused kujunevad eri piirkondades. Seega on valimisaktiivsuse uurimine oluline aspekt, mis aitab paremini mõista Eesti poliitilist maastikku ja demokraatlikku protsessi tervikuna.

2. Metoodika

Käesoleva bakalaureusetöö teises peatüki eesmärk on kontrollida Eesti kontekstis esitatud teoreetilise raamistiku tõepärasust, kas kinnitades või seda ümber lükates ning kas majanduslik heaolu ja poliitiline osalus on omavahel seotud. Selleks kasutatakse Eesti e-valijate uuringu andmestiku aastatest 2007 kuni 2023. Töö teoreetilises osas sai defineeritud majanduslik heaolu ja valimisaktiivsus ning tutvustatud nende vahelisi seoseid selgitavaid teooriaid ja varasemaid uuringuid. Samuti uuriti sissetulekute jaotuse ning sotsiaalmajandusliku staatuse mõju valimisaktiivsusele. Teoreetiline raamistik pakkus ülevaate sellest, kuidas majandusraskused võivad suurendada valimisaktiivsust, motiveerides eriti just madalama sissetulekuga kodanikke osalema valimistel. Selgus, et valijad, kes tunnevad, et nende majanduslik olukord on halvenenud, võivad olla rohkem motiveeritud valimiste kaudu oma rahulolematust väljendama (Park, 2023, lk 855-856). Seega lõi teoreetiline osa kindla aluse, et uurida, kuidas majanduslik heaolu ja selle kõikumised on mõjutanud valimisaktiivsust Eestis, pakkudes vajaliku taustteadmise andmete analüüsiks ja asjakohaste järelduste tegemiseks.

2.1 Uurimisküsimused

Töö eesmärk on uurida majandusliku heaolu mõju valimisaktiivsusele Eestis. Uurimisküsimused annavad vastuse kolmele põhiküsimusele ning ka lisaküsimusele, mis on seotud majanduslike tegurite ja valimisaktiivsuse vaheliste seoste hindamisega.

Uurimisküsimused on:

1. Kas ja kuidas mõjutab majanduslik heaolu valimisaktiivsust Riigikogu valimistel?
2. Kuidas mõjutab erinevatel aastatel sissetulekute tase (tuludetsiilid) Riigikogu valimistel osalemise aktiivsust Eestis?

2.2 Uuritav valim

Andmeanalüüs põhineb Eesti e-valijate uuringu andmetel, mis uurib valijakäitumise mustreid ja suundumusi. See uuring viiakse läbi regulaarselt pärast valimisi, kasutades esinduslikku valimit valimisõiguslikest isikutest. Ehkki e-valijate uuringut on läbi viidud alates 2005.

aastast, keskendub käesolev analüüs andmetele alates 2007. aastast, mil hakati arvestama leibkondade sissetulekuid.

2.3 Andmeanalüüsi meetod

Bakalaureusetöös kasutatakse kaht analüüsimeetodit: logistilist regressiooni ja prognoositud tõenäosusi erinevate sissetulekudetsiilide jaoks. Valimisse kuuluvad 9506 Eesti kodanikku, kes on hääletanud Riigikogu valimistel aastatel 2007, 2011, 2015, 2019 ja 2023. Igal aastal on kogutud andmed küsitlenute sissetulekute, haridustaseme, soo ja vanuse kohta. Sissetulekud on jaotatud kümneks detšiiliks, kus üks esindab kõige madalamat ja kümme kõige kõrgemat sissetulekut.

Esiteks koostatakse iga Riigikogu valimise aasta kohta eraldi logistilise regressiooni mudel, et hinnata, kuidas erinevad tegurid mõjutavad valimisaktiivsuse tõenäosust. Mudelite sobivust ja seletusvõimet hinnatakse pseudo R^2 väärtuste ja koefitsientide statistilise olulisuse kaudu. Logistilise regressiooni tulemuste põhjal analüüsitakse, kas ja kuidas tuludetsiilid, haridustase, sugu ja vanus mõjutavad valimisaktiivsust. Logistilise regressiooni koefitsient näitab, kui palju sõltumatu muutuja ühe ühiku muutus mõjutab sõltuva muutuja logaritmilist tõenäosust (Allison, 2014, lk 6). Mudelite sobivust ja seletusvõimet hinnatakse pseudo R^2 ja koefitsientide statistilise olulisuse (p-väärtus) kaudu. Pseudo R^2 väärtus näitab, kui hästi mudel selgitab sõltuva muutuja variatsiooni (Allison, 2014, lk 2). Koefitsientide p-väärtused näitavad, kas iga ennustaja muutuja aitab mudelile oluliselt kaasa. Madal p-väärtus (tavaliselt $<0,05$) viitab sellele, et vastav koefitsient erineb oluliselt nullist. Kui see on kõrge, läbib mudel testi (Allison, 2014, lk 3). Erinevate aastate mudelite tulemuste võrdlemine, et tuvastada aja jooksul toimunud muutused valimisaktiivsust mõjutavates tegurites.

Logistilise regressiooni rakendamisel kontrollitakse seda, et sõltuv muutuja on dihhotoomne, ehk see võib võtta ainult kahte väärtust. Käesolevas analüüsis on sõltuv muutuja valimistel osalemine, mis on kodeeritud kui 1 (osales) ja 0 (ei osalenud). Mudelis võivad olla üks või mitu sõltumatut muutujat, mis võivad olla kas kategoorilised või pidevad. Logistilise regressiooni mudelite loomine iga valimisaasta kohta, kasutades sama sõltuvate ja sõltumatute muutujate komplekti. Iga aasta kohta koostatakse eraldi mudel, et hinnata tegurite mõju valimisaktiivsusele vastaval aastal. Iga sõltumatu muutuja koefitsientide hinnangute analüüs, et määrata nende mõju valimisaktiivsusele.

Teine meetod, mida selles bakalaureusetöös kasutatakse, on tõenäosuste prognoosimine ehk ennustamine. Ennustatud tõenäosused arvutatakse iga sissetuleku detšiili jaoks, mis võimaldab hinnata, kuidas sissetulekutasemed mõjutavad valimistel osalemise tõenäosust. See meetod annab selge pildi erinevate sissetuleku tasemetega inimeste valimisaktiivsusest, mis aitab vastata uurimisküsimustele majandusliku heaolu ja valimisaktiivsuse vaheliste seoste kohta. Ennustatava tõenäosuste prognoosimisel võetakse arvesse kõikide teiste sõltumatute muutujate keskmisi väärtusi, et hinnata iga sissetuleku detšiili mõju valimisaktiivsusele. Näiteks esimese detšiili puhul, mis esindab kõige madalama sissetulekute vahemikku, arvutatakse tõenäosus, et sellesse detšiili kuuluvad inimesed osalevad valimistel, samal ajal hoides teised sõltumatud muutujad konstantsena.

Standardvigade hindamine annab teavet prognoositud tõenäosuste varieeruvuse kohta, pakkudes seega usaldusväarsuse hinnangut. Kui me arvutame valimi keskmise, oleme tavaliselt huvitatud mitte ainult selle konkreetse valimi keskmisest, vaid kogu populatsiooni keskmisest, millest valim on võetud. Valimi keskmine varieerub valimist valimisse ning selle varieeruvuse kirjeldamiseks kasutatakse keskmise standardviga. Standardviga arvutatakse standardhälbe põhjal ja sõltub ka valimi suuruselt (Altman, Bland, 2005, 903). Prognoositud tõenäosused võimaldab seega näha, millised sissetulekutasemed suurendavad või vähendavad valimisaktiivsuse tõenäosust. Lisaks kasutatakse standardviga ka P-väärtust, et pakkudes täiendavat teavet hinnangute usaldusväarsuse kohta.

3. Analüüsi tulemused

Bakalaureusetöö kolmandas peatükis esitatakse analüüsi tulemused, mis põhinevad Eesti e-valijate uuringu andmetel ja käsitlevad majandusliku heaolu mõju valimisaktiivsusele Eesti Riigikogu valimistel aastatel 2007, 2011, 2015, 2019 ja 2023. Tulemused on esitatud alapeatükkides, et kontrollida teoreetilist raamistikku, kasutades logistilise regressiooni analüüsi ja prognoosides ennustatavaid tõenäosusi. Logistilise regressiooni analüüs keskendub tuludetsiilide, haridustaseme, soo ja vanuse mõjule valimisaktiivsuse määramisel erinevatel aastatel, pakkudes kvantitatiivseid hinnanguid ja statistilise olulisuse mõõdikuid. Ennustatavad tõenäosused annavad ülevaate sissetulekute tasemete mõjust valimisaktiivsusele, pakkudes täiendavat konteksti ja sügavamat arusaamist majandusliku heaolu ja valimisaktiivsuse vahelistest seostest. Koos võimaldavad need meetodid põhjalikku ja mitmekülgset analüüsi, mis toetab uurimisküsimustele vastamist.

3.1.1 Tulemused 2007. aastal

2007. aasta andmestik põhineb 981 inimese vastustel.

Tabel 2. 2007. aasta logistilise regressiooni analüüs valimisaktiivsuse ennustamiseks sõltuvalt sissetulekust, haridustasemest, soost ja vanusest.

Tunnused	B	SE	p
Tuludetsiilid	0,076	0,030	< 0,012
Haridus (põhiharidus)			
Kesk- või gümnaasium	0,833	0,281	< 0,003
Kutsekeskharidus	0,692	0,276	< 0,012
Kõrgharidus	1,632	0,299	< 0,000
Sugu			
Naine	-0,014	0,157	< 0,931
Vanus	0,027	0,005	< 0,000
Konstant	-1,342	0,403	< 0,001

Märkmed. B = koefitsient, SE = standardviga, p = P-väärtus, soo puhul baastasemeks naised

Tabel 2 esitas 2007. aasta logistilise regressiooni analüüsi tulemused, mille eesmärk oli ennustada valimisaktiivsust sõltuvalt erinevatest teguritest nagu sissetulek, haridustase, sugu ja vanus. Selgus, et sissetulekute kasv oli positiivses seoses valimistel osalemisega

(koefitsient 0,076, $p < 0,012$). Haridustaseme mõju näitas, et võrreldes põhiharidusega oli kesk- või gümnaasiumihariduse omandanud isikutel suurem tõenäosus valimistel osaleda (koefitsient 0,833, $p < 0,003$). Kutsekeskhariduse omandanud isikud näitasid samuti suuremat tõenäosust hääletada (koefitsient 0,692, $p < 0,012$), samas kui kõrgharidusega isikud olid veelgi tõenäolisemalt hääletanud (koefitsient 1,632, $p < 0,000$). Näiteks kõrghariduse puhul oli koefitsient 1,632 ja standardviga 0,299, mis tähendas, et prognoos oli suhteliselt täpne, kuid mitte täiuslik. Mida väiksem oli standardviga, seda usaldusväärsem oli koefitsiendi hinnang. Kõige väiksema standardveaga oli vanuse muutuja (0,005), mis näitas kõrgeimat täpsust selles analüüsis. Sugu ei osutunud statistiliselt oluliseks teguriks (naiste koefitsient -0,014, $p < 0,931$), kuid vanus oli positiivses seoses valimisaktiivsusega (koefitsient 0,027, $p < 0,000$). Pseudo R2 väärtus 2007. aasta mudelis on 0,061, mis näitab, et mudel suudab selgitada umbes 6.1% valimisaktiivsuse varieeruvusest. Kuigi see väärtus ei ole väga kõrge, viitab see siiski sellele, et mudelil on teatav seletusvõime. Tabel 2 tulemused näitavad, et haridustase ja vanus on valimisaktiivsuse prognoosimisel olulised tegurid. Kõrgharidusega inimestel on märkimisväärselt kõrgem valimisaktiivsus ja vanematel inimestel on suurem tõenäosus valimistel osaleda. Samuti selgub, et sugu ei ole statistiliselt oluline tegur valimisaktiivsuse ennustamisel (P -väärtus $> 0,05$).

Tabel 3. Sissetuleku detšiilide mõju prognoositud tõenäosus aastal 2007.

Tunnused	M	SE	p
Tuludetsiilid			
1	0,7165	0,0332	$< 0,000$
2	0,7033	0,0250	$< 0,000$
6	0,7645	0,0315	$< 0,000$
7	0,8211	0,0248	$< 0,000$
10	0,7470	0,0585	$< 0,000$

Märkmed. M = ennustatud tõenäosus, SE = standardviga, p = P-väärtus.

Palkade vahemikud on määratud järgmiselt: esimene detšiil hõlmab sissetulekuid vahemikus 1501 kuni 3000 Eesti krooni, teine detšiil 3001 kuni 5000 Eesti krooni, kuues detšiil 5001 kuni 7000 Eesti krooni, seitsmes detšiil 7001 kuni 10000 Eesti krooni ja kümnes detšiil hõlmab sissetulekuid, mis ületavad 10000 Eesti krooni.

Tabel 3 keskendub sissetulekute detšiilide mõju prognoositud valimisaktiivsuse tõenäosusele aastal 2007. Madalama sissetulekuga gruppide puhul on valimisaktiivsuse tõenäosus madalam, samas kui kõrgema sissetulekuga isikute puhul on see kõrgem. Kõrgeim valimisaktiivsuse tõenäosus seitsmenda detšiili (7001 kuni 10000 Eesti krooni) juures tähendab, et selle sissetulekute vahemiku inimesed on kõige tõenäolisemalt valimas käimas. Prognoositud tõenäosus 0,8211 viitab sellele, et rohkem kui 82,11% selles detšiilis olevatest inimestest osaleb valimistel. Madalaim valimisaktiivsuse tõenäosus teise detšiili (3001 kuni 5000 Eesti krooni) juures tähendab, et selles sissetulekute vahemikus inimesed on kõige vähem tõenäoliselt valimas käimas. Prognoositud tõenäosus 0,7033 näitab, et umbes 70,33% selles detšiilis olevatest inimestest osaleb valimistel. P-väärtused on kõik 0,000, mis näitab, et kõik ennustatud tõenäosused on statistiliselt väga olulised. Sissetuleku tase mõjutab oluliselt ennustatud tõenäosusi erinevate tulemuste saavutamisel. Kõik ennustatud tõenäosused on statistiliselt olulised, mis kinnitab sissetuleku taseme olulist rolli ennustatavate tulemuste saavutamisel aastal 2007. Tabel 3 keskendub ainult sissetuleku mõjule ja näitab, et kõrgem sissetulek suurendab valimisaktiivsuse tõenäosust.

Nii logistilise regressiooni kui ka prognoositud ennustuste tulemused näitavad, et majanduslik heaolu, haridustase ja vanus on olulised tegurid, mis mõjutavad valimisaktiivsust. Kõrgharidusega ja vanematel inimestel on suurem tõenäosus valimistel osaleda, samas kui sissetulekute kasv soodustab samuti suuremat valimisaktiivsust. Sugu ei oma statistiliselt olulist mõju valimisaktiivsusele.

3.1.2 Tulemused 2011. aastal

2011. aasta andmestik põhineb 866 inimese vastustel.

Tabel 4. 2011. aasta logistilise regressiooni analüüs valimisaktiivsuse ennustamiseks sõltuvalt sissetulekust, haridustasemest, soost ja vanusest.

Tunnused	B	SE	p
Tuludetsiilid	0,043	0,027	< 0,107
Haridus (põhiharidus)			
Kesk- või gümnaasium	0,881	0,270	< 0,001
Kutsekeskharidus	0,795	0,246	< 0,001
Kõrgharidus	2,007	0,282	< 0,000
Sugu			

Naine	0,269	0,164	< 0,101
Vanus	0,018	0,005	< 0,000
Konstant	-1,520	0,399	< 0,000

Märkmed. B = koefitsient, SE = standardviga, p = P-väärtus, soo puhul baastasemeks naised

Logistilise regressiooni tulemused 2011. aasta valimiste kohta näitavad, et sissetulekute mõju valimistel osalemisele ei ole statistiliselt oluline (koefitsient 0,043, $p < 0,107$). Kuigi koefitsient on positiivne, näitab selle statistilise olulisuse puudumine, et sissetulekud ei mänginud 2011. aastal olulist rolli valimisaktiivsuse määramisel. Haridustase seevastu osutus oluliseks teguriks. Kesk- või gümnaasiumihariduse omandanud isikud olid tõenäolisemalt hääletanud (koefitsient 0,881, $p < 0,001$). Samuti oli kutsekeskhariduse omandanud isikutel suurem tõenäosus valimistel osaleda võrreldes põhiharidusega (koefitsient 0,795, $p < 0,001$). Kõrgharidusega isikud näitasid veelgi suuremat valimisaktiivsust, olles kõige tõenäolisemalt valimistel osalenud (koefitsient 2,007, $p < 0,000$). Näiteks kõrghariduse puhul oli koefitsient 2,007 ja standardviga 0,282, mis tähendas, et prognoos oli suhteliselt täpne, kuid mitte täiuslik. Kõige väiksema standardveaga oli vanuse muutuja (0,005), mis näitas kõrgeimat täpsust selles analüüsis. Need tulemused näitavad, et haridustaseme tõus on positiivselt seotud valimisaktiivsusega. Pseudo R2 väärtus 2011. aasta mudelis on 0,0795, mis näitab, et mudel suudab selgitada umbes 7.95% valimisaktiivsuse varieeruvusest. See on kõrgem kui 2007. aasta mudelil ja seega on see veidi parema seletusvõimega.

Soo mõju valimistel osalemisele ei osutunud statistiliselt oluliseks (naiste koefitsient 0,269, $p < 0,101$). Kuigi naiste koefitsient oli positiivne, ei saa seda pidada oluliseks mõjuteguriks valimisaktiivsuse määramisel 2011. aastal. Vanus oli positiivses seoses valimistel osalemisega (koefitsient 0,018, $p < 0,000$). Seega tabel 4 näitab, et sissetuleku mõju valimistel osalemisele ei olnud statistiliselt oluline (koefitsient 0,043, $p < 0,107$).

Tabel 5. Sissetuleku detiilide mõju prognoositud tõenäosus aastal 2011.

Tunnused	M	SE	p
Tuludetsiilid			
1	0,6745	0,0211	< 0,000
6	0,6557	0,0356	< 0,000
8	0,7207	0,0443	< 0,000
9	0,7561	0,0607	< 0,000

10

0,8381

0,0548

< 0,000

Märkmed. M= ennustatud tõenäosus, SE = standardviga, p = P-väärtus

Palkade vahemikud on määratud järgmiselt: esimene detšiil hõlmas sissetulekuid kuni 400 eurot, kuues detšiil 401 kuni 600 eurot, kaheksas detšiil 601 kuni 800 eurot, üheksas detšiil 801 kuni 1000 eurot ja kümnes detšiil hõlmas sissetulekuid, mis ületasid 1001 eurot.

Tabel 5 esitas prognoositud tõenäosusi erinevate sissetuleku detšiilide jaoks aastaks 2011. Kuuenda detšiili (sissetulek 401 kuni 600 eurot) puhul oli valimisaktiivsuse tõenäosus 65,57% ja standardviga 0,0356, mis ennustas madalaimat valimisaktiivsuse tõenäosust. Kümnenenda detšiili (sissetulek üle 1001 euro) puhul oli valimisaktiivsuse tõenäosus 83,81% ja standardviga 0,0548, mis ennustas kõrgeimat valimisaktiivsuse tõenäosust. Kõikide detšiilide puhul oli p-väärtus < 0,000, mis näitas, et sissetuleku detšiilid olid statistiliselt olulised valimisaktiivsuse ennustamisel. Tuludetsiili 1 puhul oli ennustatud tõenäosus 0,6745 ja standardviga 0,0211, mis näitas suhteliselt täpset prognoosi. Kõige väiksema standardveaga oli tuludetsiil 1 (0,0211), mis näitas kõrgeimat prognooside täpsust selle sissetulekugrupi puhul.

Tabel 5 näitas prognoositud tõenäosusi, kus kõrgema sissetuleku detšiilide puhul oli suurem tõenäosus valimistel osaleda. Tabel 4 näitas, et sissetuleku mõju valimistel osalemisele ei olnud statistiliselt oluline (koefitsient 0,043, $p < 0,107$). Seega, kuigi prognoositud tõenäosused näitasid sissetuleku tähtsust, ei olnud see tegur logistilises regressioonimudelil statistiliselt oluline. Haridustase ja vanus olid olulised tegurid valimisaktiivsuse ennustamisel, kus kõrgem haridustase ja vanus suurendasid valimisaktiivsuse tõenäosust. Sissetulekute mõju oli statistiliselt oluline 2007. aastal, kuid 2011. aastal see mõju ei olnud statistiliselt oluline, kuigi prognoositud tõenäosused viitasid sissetuleku tähtsusele. Soo mõju ei olnud kummalgi aastal statistiliselt oluline. Prognoositud tõenäosused kinnitasid, et kõrgema sissetulekuga detšiilide puhul oli suurem tõenäosus valimistel osaleda mõlemal aastal, kuigi 2011. aastal ei olnud sissetulekute mõju logistilises regressioonis oluliseks teguriks.

3.1.3 Tulemused 2015. aastal

2015. aasta andmestik põhineb 796 inimese vastustel.

Tabel 6. 2015. aasta logistilise regressiooni analüüs valimisaktiivsuse ennustamiseks sõltuvalt sissetulekust, haridustasemest, soost ja vanusest.

Tunnused	B	SE	p
Tuludetsiilid	0,108	0,039	< 0,006
Haridus (põhiharidus)			
Kesk- või gümnaasium	0,865	0,264	< 0,001
Kutsekeskharidus	0,980	0,252	< 0,000
Kõrgharidus	1,591	0,298	< 0,000
Sugu			
Naine	-0,068	0,197	< 0,728
Vanus	0,028	0,006	< 0,000
Konstant	-1,291	0,457	< 0,005

Märkmed. B = koefitsient, SE = standardviga, p = P-väärtus, soo puhul baastasemeks naised

Tabelis 6 esitati 2015. aasta logistilise regressioonianalüüsi tulemused, mille eesmärk oli ennustada valimisaktiivsust sõltuvalt sissetulekust, haridustasemest, soost ja vanusest. Selgus, et sissetulekute kasv oli positiivses seoses valimistel osalemisega (koefitsient 0,108, standardviga 0,039, $p < 0,006$). Haridustaseme mõju näitas, et võrreldes põhiharidusega oli kesk- või gümnaasiumihariduse omandanud isikutel suurem tõenäosus valimistel osaleda (koefitsient 0,865, standardviga 0,264, $p < 0,001$). Kutsekeskhariduse omandanud isikud näitasid samuti suuremat tõenäosust hääletada (koefitsient 0,980, standardviga 0,252, $p < 0,000$), samas kui kõrgharidusega isikud olid veelgi tõenäolisemalt hääletanud (koefitsient 1,591, standardviga 0,298, $p < 0,000$). Näiteks kõrghariduse puhul oli koefitsient 1,591 ja standardviga 0,298, mis tähendas, et prognoos oli suhteliselt täpne, kuid mitte täiuslik. Kõige väiksema standardveaga oli vanuse muutuja (0,006), mis näitas kõrgeimat täpsust selles analüüsis. Sugu ei osutunud statistiliselt oluliseks teguriks (naiste koefitsient -0,068, standardviga 0,197, $p < 0,728$), kuid vanus oli positiivses seoses valimisaktiivsusega (koefitsient 0,028, standardviga 0,006, $p < 0,000$). Pseudo R² väärtus 2015. aasta mudelis oli 0,076, mis näitas, et mudel suutis selgitada umbes 7,6% valimisaktiivsuse varieeruvusest. Kuigi see väärtus ei olnud väga kõrge, viitas see siiski sellele, et mudelil oli teatav

seletusvõime. Tabel 6 kinnitab, et sissetulek on statistiliselt oluline tegur (koefitsient 0,108, $p < 0,006$), viidates sellele, et kõrgem sissetulek suurendab valimisaktiivsuse tõenäosust.

Tabel 7. Sissetuleku detšiilide mõju prognoositud tõenäosus aastal 2015.

Tunnused	M	SE	p
Tuludetsiilid			
1	0,7153	0,0397	< 0,000
2	0,7533	0,0529	< 0,000
3	0,8537	0,0541	< 0,000
4	0,8201	0,0295	< 0,000
6	0,8117	0,0311	< 0,000
8	0,8812	0,0247	< 0,000
9	0,8562	0,0597	< 0,000
10	0,8226	0,0506	< 0,000

Märkmed. M= ennustatud tõenäosus, SE = standardviga, p = P-väärtus

Palkade vahemikud on määratud järgmiselt: esimene detšiil hõlmas sissetulekuid vahemikus 276 kuni 350 eurot, teine detšiil 351 kuni 425 eurot, kolmas detšiil 426 kuni 500 eurot, neljas detšiil 576 kuni 700 eurot, kuues detšiil 701 kuni 1000 eurot, kaheksas detšiil 1001 kuni 1300 eurot, üheksas detšiil 1601 kuni 1900 eurot ja kümnes detšiil hõlmas sissetulekuid, mis ületasid 1901 eurot.

Tabel 7 esitab ennustatud tõenäosused erinevate sissetuleku detšiilide jaoks aastaks 2015. Esimese detšiili (kõige madalama sissetulekute vahemiku) puhul on tõenäosus selle sissetuleku tasemega inimestel osaleda valimistel 71.53%. Kõrgeim valimisaktiivsuse tõenäosus oli kaheksanda detšiili puhul (0,8812 ehk 88,12%), mis viitas sellele, et kõrgema sissetuleku tasemega inimestel oli suurem tõenäosus valimistel osaleda kui kõige vaesematel valijatel. Kaheksanda detšiili puhul esines ka väikseim standardviga (0,0247), mis näitas kõrgeimat prognooside täpsust selle sissetulekugrupi puhul. Kõik esitatud P-väärtused on alla 0,000, mis kinnitab, et kõik tulemused on statistiliselt olulised. See tähendab, et ennustatud tõenäosused erinevate sissetuleku detšiilide jaoks on usaldusväärsed ja mitte juhuslikud. Tabel 7 näitab ennustatud tõenäosusi, kus kõrgema sissetuleku detšiilide puhul on suurem tõenäosus valimistel osaleda.

Tabel 7 kinnitab, et kõrgema sissetulekuga inimestel on suurem tõenäosus valimistel osaleda, kusjuures kaheksanda detšiili puhul on prognoositud tõenäosus valimistel osaleda kõrgeim

(88,12%). Mõlemast tabelist lähtudes mõjutasid sissetulek kui ka haridustase oluliselt valimisaktiivsust 2015. aastal, samal ajal kui sugu ei olnud oluline tegur. Anusel oli positiivne seos valimisaktiivsusega, kinnitades, et vanematel inimestel oli suurem tõenäosus valimistel osaleda. Kõige täpsemad prognoosid olid seotud kõrgema sissetuleku detiilidega.

3.1.4 Tulemused 2019. aastal

2019. aasta andmestik põhineb 843 inimese vastustel.

Tabel 8. 2019. aasta logistilise regressiooni analüüs valimisaktiivsuse ennustamiseks sõltuvalt sissetulekust, haridustasemest, soost ja vanusest.

Tunnused	B	SE	p
Tuludetsiilid	0,102	0,025	< 0,000
Haridus (põhiharidus)			
Kesk- või gümnaasium	0,752	0,190	< 0,000
Kutsekeskharidus	-0,018	0,236	< 0,940
Kõrgharidus	1,446	0,210	< 0,000
Sugu			
Naine	-0,074	0,119	< 0,536
Vanus	0,036	0,004	< 0,000
Konstant	-2,065	0,311	< 0,000

Märkmed. B = koefitsient, SE = standardviga, p = P-väärtus, soo puhul baastasemeks naised

Tabel 8 esitas 2019. aasta logistilise regressiooni analüüsi tulemused, mille eesmärk oli ennustada valimisaktiivsust sõltuvalt erinevatest teguritest nagu sissetulek, haridustase, sugu ja vanus. Selgus, et sissetulekute kasv oli positiivses seoses valimistel osalemisega (koefitsient 0,102, standardviga 0,025, $p < 0,000$). Haridustaseme mõju näitas, et võrreldes põhiharidusega oli kesk- või gümnaasiumihariduse omandanud isikutel suurem tõenäosus valimistel osaleda (koefitsient 0,752, standardviga 0,190, $p < 0,000$). Kutsekeskhariduse omandanud isikud ei näidanud olulist seost valimisaktiivsusega (koefitsient -0,018, standardviga 0,236, $p < 0,940$), samas kui kõrgharidusega isikud olid oluliselt tõenäolisemalt hääletanud (koefitsient 1,446, standardviga 0,210, $p < 0,000$). Näiteks kõrghariduse puhul oli koefitsient 1,446 ja standardviga 0,210, mis tähendas, et prognoos oli suhteliselt täpne, kuid

mitte täiuslik. Kõige väiksema standardveaga oli vanuse muutuja (0,004), mis näitas kõrgeimat täpsust selles analüüsis. Sugu ei osutunud statistiliselt oluliseks teguriks (naiste koefitsient -0,074, standardviga 0,119, $p < 0,536$), kuid vanus oli positiivses seoses valimisaktiivsusega (koefitsient 0,036, standardviga 0,004, $p < 0,000$). Pseudo R2 väärtus 2019. aasta mudelis oli 0,101, mis näitas, et mudel suutis selgitada umbes 10,1% valimisaktiivsuse varieeruvusest.

Tabel 9. Sissetuleku detšiilide mõju prognoositud tõenäosus aastal 2019.

Tunnused	M	SE	p
Tuludetsiilid			
1	0,7429	0,0412	< 0,000
2	0,7767	0,0824	< 0,000
3	0,3479	0,0276	< 0,000
5	0,7740	0,0362	< 0,000
6	0,8866	0,0350	< 0,000
7	0,9373	0,0298	< 0,000
8	0,7962	0,0439	< 0,000
9	0,8279	0,0283	< 0,000

Märkmed. M= ennustatud tõenäosus, SE = standardviga, p = P-väärtus

Palkade vahemikud on määratud järgmiselt: esimene detšiil hõlmas sissetulekuid alla 500 euro, teine detšiil 501 kuni 575 eurot, kolmas detšiil 576 kuni 1000 eurot, viies detšiil 1001 kuni 1300 eurot, kuues detšiil 1301 kuni 1600 eurot, seitsmes detšiil 1601 kuni 1900 eurot, kaheksas detšiil 1901 kuni 2200 eurot ja üheksas detšiil hõlmas sissetulekuid, mis ületasid 2201 eurot.

Tabel 9 esitas prognoositud tõenäosused erinevate sissetuleku detšiilide jaoks aastaks 2019. Esimese detšiili (kõige madalama sissetulekute vahemiku) puhul oli tõenäosus selle sissetuleku tasemega inimestel osaleda valimistel 74,29% (standardviga 0,0412). Kõrgeim valimisaktiivsuse tõenäosus oli seitsmenda detšiili puhul (0,9373 ehk 93,73%), mis viitas sellele, et kõrgema sissetuleku tasemega inimestel oli suurem tõenäosus valimistel osaleda. Kõige väiksema standardveaga oli seitsmes detšiil (0,0298), mis näitas kõrgeimat prognooside täpsust selle sissetulekugrupi puhul. Kõik esitatud P-väärtused olid alla 0,000,

mis kinnitas, et kõik tulemused olid statistiliselt olulised. See tähendas, et ennustatud tõenäosused erinevate sissetuleku detšiilide jaoks olid usaldusväärsed ja mitte juhuslikud. Mõlemad 2019. aasta andmed kinnitasid, et sissetulek ja haridustase olid olulised valimisaktiivsuse ennustajad, samas kui sugu ei oma olulist mõju. Valimisaktiivsus on vanusega tugevas positiivses seoses, mis tähendab, et vanematel inimestel on suurem tõenäosus valimistel osaleda. Kõige usaldusväärsemad ja täpsemad prognoosid on seotud kõrgema sissetuleku detšiilidega. Tulemused kõigil aastatel kinnitavad, et majanduslik heaolu ja haridustase on olulised mõjutajad valimisaktiivsusele.

3.1.5 Tulemused 2023. aastal

2023. aasta andmestik põhineb 865 inimese vastustel.

Tabel 10. 2023. aasta logistilise regressiooni analüüs valimisaktiivsuse ennustamiseks sõltuvalt sissetulekust, haridustasemest, soost ja vanusest.

Tunnused	B	SE	p
Tuludetsiilid	0,160	0,036	< 0,000
Haridus			
Kesk- või gümnaasium	0,332	0,290	< 0,253
Kutsekeskharidus	-0,148	0,486	< 0,760
Kõrgharidus	1,072	0,350	< 0,002
Sugu			
Naine	0,096	0,194	< 0,622
Vanus	0,028	0,005	< 0,000
Konstant	-1,115	0,422	< 0,008

Märkmed. B = koefitsient, SE = standardviga, p = P-väärtus, soo puhul baastasemeks naised

Tabel 10 esitas 2023. aasta logistilise regressiooni analüüsi tulemused, mille eesmärk oli ennustada valimisaktiivsust sõltuvalt erinevatest teguritest nagu sissetulek, haridustase, sugu ja vanus. Selgus, et sissetulekute kasv oli positiivses seoses valimistel osalemisega (koefitsient 0,160, standardviga 0,036, $p < 0,000$). Haridustaseme mõju näitas, et võrreldes põhiharidusega oli kesk- või gümnaasiumihariduse omandanud isikutel suurem tõenäosus valimistel osaleda (koefitsient 0,332, standardviga 0,290, $p < 0,253$), kuid see ei olnud statistiliselt oluline. Kutsekeskhariduse omandanud isikud näitasid negatiivset, kuid samuti

mitte olulist seost valimisaktiivsusega (koefitsient -0,148, standardviga 0,486, $p < 0,760$), samas kui kõrgharidusega isikud olid oluliselt tõenäolisemalt hääletanud (koefitsient 1,072, standardviga 0,350, $p < 0,002$). Näiteks kõrghariduse puhul oli koefitsient 1,072 ja standardviga 0,350, mis tähendas, et prognoos oli suhteliselt täpne, kuid mitte täiuslik. Kõige väiksema standardveaga oli vanuse muutuja (0,005), mis näitas kõrgeimat täpsust selles analüüsis. Sugu ei osutunud statistiliselt oluliseks teguriks (naiste koefitsient 0,096, standardviga 0,194, $p < 0,622$), kuid vanus oli positiivses seoses valimisaktiivsusega (koefitsient 0,028, standardviga 0,005, $p < 0,000$). Pseudo R2 väärtus 2023. aasta mudelis oli 0,083, mis näitas, et mudel suutis selgitada umbes 8,3% valimisaktiivsuse varieeruvusest.

Tabel 11. Sissetuleku detšiilide mõju prognoositud tõenäosus aastal 2023.

Tunnused	M	SE	p
Tuludetsiilid			
1	0,7574	0,0330	< 0,000
2	0,7500	0,0395	< 0,000
4	0,8246	0,0356	< 0,000
5	0,8280	0,0391	< 0,000
6	0,8095	0,0495	< 0,000
7	0,8592	0,0413	< 0,000
8	0,8830	0,0332	< 0,000
9	0,9467	0,0259	< 0,000
10	0,8485	0,0441	< 0,000

Märkmed. M= ennustatud tõenäosus, SE = standardviga, p = P-väärtus

Palkade vahemikud on määratud järgmiselt: esimene detšiil hõlmas sissetulekuid kuni 700 eurot, teine detšiil 701 kuni 1000 eurot, neljas detšiil 1001 kuni 1300 eurot, viies detšiil 1301 kuni 1600 eurot, kuues detšiil 1601 kuni 1900 eurot, seitsmes detšiil 1901 kuni 2300 eurot, kaheksas detšiil 2501 kuni 3000 eurot, üheksas detšiil 3001 kuni 4000 eurot ja kümnes detšiil hõlmas sissetulekuid, mis ületasid 4001 eurot.

Tabel 11 esitas prognoositud tõenäosused erinevate sissetuleku detšiilide jaoks aastaks 2023. Esimese detšiili (kuni 700 eurot) puhul oli tõenäosus selle sissetuleku tasemega inimestel osaleda valimistel 75,74% (standardviga 0,0330). Kõrgeim ennustatud tõenäosus valimistel oli üheksanda detšiili puhul (0,9467 ehk 94,67%), mis viitas sellele, et kõrgema sissetuleku tasemega inimestel oli suurem tõenäosus valimistel osaleda. Kõige väiksema standardveaga

oli üheksas detšiil (0,0259), mis näitas kõrgeimat prognooside täpsust selle sissetulekugrupi puhul. Kõrgeim standardviga oli teise detšiili puhul (0,0395), mis võib viidata suuremale varieeruvusele prognoosi täpsuses. Kõik esitatud P-väärtused olid alla 0,000, mis kinnitas, et kõik tulemused olid statistiliselt olulised. See tähendas, et ennustatud tõenäosused erinevate sissetuleku detšiilide jaoks olid usaldusväärsed ja mitte juhuslikud. Seega on sissetulek tugev positiivne tegur valimisaktiivsuse ennustamisel, kus kõrgema sissetuleku tasemega inimestel on oluliselt suurem tõenäosus osaleda valimistel. Tabel 11 näitab prognoositud ennustatud tõenäosusi, kus kõrgema sissetuleku detšiilide puhul on suurem tõenäosus valimistel osaleda. 2023. aasta andmed kinnitasid, et sissetulek ja haridustase olid olulised valimisaktiivsuse ennustajad, samas kui sugu ei oma olulist mõju. Vanusel oli tugev positiivne seos valimisaktiivsusega, mis tähendab, et vanematel inimestel on suurem tõenäosus valimistel osaleda. Kõige täpsemad prognoosid ja seega usaldusväärsemad ennustused on seotud kõrgema sissetuleku detšiilidega. 2023. aastal oli kõrgeim valimisaktiivsuse tõenäosus üheksanda detšiili juures (0,9467), mis viitas sellele, et selle sissetulekute vahemiku inimesed olid kõige tõenäolisemalt valimas käimas. Kõige väiksema standardveaga oli üheksas detšiil (0,0259), mis näitas kõrgeimat prognooside täpsust.

3.2 Järeldused

Aastate 2007–2023 andmed näitavad järjekindlalt, et majanduslik heaolu, mõõdetuna sissetuleku tasemete kaudu, on oluline tegur, mis mõjutab valimisaktiivsust. Kõrgema sissetuleku detšiilidesse kuuluvatel inimestel on suurem tõenäosus osaleda valimistel, mis näitab, et majanduslik heaolu suurendab valimisaktiivsuse tõenäosust. Näiteks 2011. aastal oli kõrgeima sissetuleku detšiili valimisaktiivsuse tõenäosus 83,81%. 2015. aastal oli kõrgeima sissetuleku detšiili puhul tõenäosus 88,12% ja 2019. aastal 93,73%.

Esimese uurimisküsimuse kas ja kuidas mõjutab majanduslik heaolu valimisaktiivsust Riigikogu valimistel vastuseks saadi, et majanduslik heaolu, väljendatuna sissetulekute tasemete kaudu, mõjutab oluliselt valimisaktiivsust. Analüüsist selgub, et kõrgemad sissetulekud on üldiselt seotud suurema valimisaktiivsusega. Näiteks aastatel 2007, 2015, 2019 ja 2023 olid sissetulekud statistiliselt olulised tegurid valimisaktiivsuse ennustamisel, kus kõrgemad sissetulekud suurendasid osalemise tõenäosust. Kõige jõukama detšiili kuuluvad isikud näitasid järjekindlalt suuremat tõenäosust valimistel osalemiseks, mis viitab sellele, et majanduslik heaolu motiveerib inimesi poliitilises elus osalema. 2019. aastal oli

seitsmenda sissetulekudetsiili (1601 kuni 1900 eurot) valimistel osalemise tõenäosus 93,73%, mis oli kõrgeim kõigi uuritud aastate jooksul.

Teine uurimisküsimus uuris, kuidas mõjutab erinevatel aastatel sissetulekute tase (tuludetsiilid) Riigikogu valimistel osalemise aktiivsust Eestis. Sellele küsimusele vastates selgus, et sissetulekute tase on aastati mõjutanud valimisaktiivsust Eestis erinevalt. 2007. aastal oli kõrgema sissetulekuga inimeste valimisaktiivsus kõrgem. Logistilise regressiooni analüüs näitas, et tuludetsiilide koefitsient oli 0,076 ($p < 0,012$), mis viitab positiivsele mõjule valimisaktiivsusele. Kõige kõrgemad detsiilid osalesid valimistel aktiivsemalt. 2011. aastal ei olnud sissetulekud statistiliselt olulised valimisaktiivsuse määramisel (koefitsient 0,043, $p < 0,107$). Kuigi prognoositud tõenäosused näitasid, et kõrgema sissetulekuga inimestel oli suurem tõenäosus valimistel osaleda, ei olnud see mõju logistilises regressioonis märkimisväärne. 2015. aastal oli sissetulekute mõju taas statistiliselt oluline (koefitsient 0,108, $p < 0,006$). Kõrgemad sissetulekud suurendasid valimisaktiivsuse tõenäosust, kusjuures kaheksanda detsiili puhul oli prognoositud tõenäosus osalemiseks 88,12%. 2019. aastal mõjutasid sissetulekud valimisaktiivsust positiivselt (koefitsient 0,102, $p < 0,000$). Seitsmenda detsiili prognoositud tõenäosus osalemiseks oli kõrgeim, 93,73%, mis kinnitas sissetulekute tähtsust. 2023. aastal olid sissetulekud taas statistiliselt olulised (koefitsient 0,160, $p < 0,000$). Kõige suurema sissetulekute vahemikuga üheksanda detsiili puhul oli ennustatud tõenäosus 94,67%, mis näitas tugevat positiivset seost majandusliku heaolu ja valimisaktiivsuse vahel.

Teoreetilises raamistikus tõstatati küsimus, kas vaesuses elavad inimesed hääletavad erinevalt oma majandusliku olukorra tõttu. Analüüsi tulemused näitavad, et majanduslikult kehvemas olukorras olevate valijate valimisaktiivsus oli madalam, mis toetab teooriat, et sissetulekute ebavõrdsus võib mõjutada valimisosalust, motiveerides osalema madalama sissetulekuga kodanikke. Matsubayashi ja Sakaiya (2021, lk 14) leidsid, et suurem sissetulekute ebavõrdsus vähendas valimisaktiivsuse sissetulekute kallutatust, mis on kooskõlas uurimistulemustega.

Haridustaseme mõju valimisaktiivsusele on aastate jooksul olnud järjepidev ja oluline. Kõrgema haridustasemega isikud osalevad valimistel suurema tõenäosusega. Näiteks 2007. aastal oli kõrghariduse koefitsient 1,632 ($p < 0,000$), 2011. aastal 2,007 ($p < 0,000$) ja 2023. aastal 1,072 ($p < 0,002$). Kesk- või gümnaasiumiharidus ja kutsekeskharidus näitasid samuti positiivset mõju, kuid mõju oli vähem märgatav võrreldes kõrgharidusega. Need tulemused näitavad selgelt, et majanduslik heaolu suurendab valimisaktiivsuse tõenäosust, mis on kooskõlas Bedocki ja Vasilopoulose (2014, lk 178) uuringuga, kus leiti, et majanduslik seisund mõjutab oluliselt valijate otsustusprotsesse. Samuti kinnitavad tulemused teooriat, et

haridustase on positiivselt seotud valimisaktiivsusega. Kõrgema haridustasemega isikud osalevad valimistel suurema tõenäosusega, mis oli järjepidev kõikidel uuritud aastatel. Need tulemused on kooskõlas Layardi ja Nevelki (2023, lk 280) uurimistulemustega, mis näitasid, et haridustase mängib olulist rolli valimisaktiivsuse määramisel.

Vanuse mõju valimisaktiivsusele on olnud kõikides aastates positiivne ja statistiliselt oluline. Näiteks 2007. aastal oli vanuse koefitsient 0,027 ($p < 0,000$), 2011. aastal 0,018 ($p < 0,000$) ja 2023. aastal 0,028 ($p < 0,000$). See näitab, et vanemad inimesed osalevad valimistel tõenäolisemalt kui nooremad inimesed. Need tulemused kinnitavad, et vanemad inimesed osalevad valimistel tõenäolisemalt kui nooremad, mis on kooskõlas Carrerese ja Castañeda-Angarita (2019) leidudega. Sooline kuuluvus ei osutunud oluliseks mõjuteguriks valimisaktiivsuse määramisel, viidates, et valimisaktiivsust ei mõjuta märkimisväärselt valija sugu.

Soolise kuuluvuse mõju valimisaktiivsusele ei olnud statistiliselt oluline ühegi vaadeldud aasta jooksul. Näiteks 2007. aastal oli naiste koefitsient 0,014 ($p < 0,931$), 2011. aastal 0,269 ($p < 0,101$) ja 2023. aastal 0,096 ($p < 0,622$), ehk naiste mõju valimisaktiivsusele oli väga väike. Kuigi mõnel aastal näitasid naiste koefitsiendid positiivseid või negatiivseid väärtusi, ei olnud need statistiliselt olulised, viidates sellele, et sooline kuuluvus ei ole määrav tegur valimisaktiivsuse ennustamisel.

Seega uurimistulemused kinnitavad teoreetilises raamistikus esitatud seisukohti majandusliku heaolu, haridustaseme ja vanuse mõjust valimisaktiivsusele. Majanduslik heaolu, mõõdetuna sissetuleku tasemete kaudu, on pidevalt olnud oluline tegur, mis mõjutab valimisaktiivsust. Seega kõrgema sissetulekuga valijad osalevad tõenäolisemalt valimistel, mis rõhutab majandusliku heaolu tähtsust. Haridustase on samuti oluline mõjutegur, kus kõrgema haridustasemega isikud osalevad suurema tõenäosusega valimistel. Vanus on positiivselt seotud valimisaktiivsusega, mis tähendab, et vanemad inimesed osalevad valimistel tõenäolisemalt. Sooline kuuluvus ei näita statistiliselt olulist mõju, mis viitab, et see ei ole määrav tegur valimisaktiivsuse ennustamisel.

Kokkuvõtte

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk oli analüüsida majandusliku heaolu mõju valimisaktiivsusele Eesti kontekstis. Eestis on majandusliku heaolu ja valimisaktiivsuse vaheliste seoste uurimine olnud piiratud. Töö lähtekohaks oli küsimus, kas ja kuidas mõjutab valijate majanduslik heaolu nende osalust valimistel ning milliseid erakondi ja kandidaate nad eelistasid, keskendudes Riigikogu valimistele aastatel 2007–2023. Samuti uuriti, kuidas majandusliku heaolu ja sissetulekute ebavõrdsuse mõju valimisaktiivsusele, võttes arvesse ka haridustaset, vanust ja sugu. Eesmärgiks oli anda parem arusaam sellest, kuidas majanduslikud tegurid mõjutavad valimisaktiivsust Eesti Riigikogu valimistel, aidates seeläbi kaasa demokraatlike protsesside paremale mõistmisele ja tulevikus poliitikakujundamisele.

Teoreetiline raamistik käsitles valimisaktiivsuse mõjutegureid, sealhulgas majandusliku hääletamise teooriat. Töö tutvustas erinevaid teooriaid, mis selgitavad, kuidas majanduslik seisund mõjutab valijate otsustusprotsesse ja valimisaktiivsust. Näiteks leiti, et majandusraskused võivad motiveerida inimesi valimistel osalema, et väljendada oma rahulolematust valitsuse poliitikaga. Samuti näidati, et kõrgem valimisaktiivsus on riikides, kus sissetulekute ebavõrdsus on väiksem. Makromajanduse mõjud Eesti kodanike majanduslikule heaolule on olnud märkimisväärsed, alates 1990. aastate siirdekriisist kuni hiljutiste finantskriiside ja pandeemiani. Majanduse kõikumised ja kriisid on mõjutanud sissetulekuid ja elukvaliteeti, mõjutades seeläbi ka valimisaktiivsust. Näiteks 2007. aastal alanud finantskriis suurendas varalist ebavõrdsust ja mõjutas erinevaid ühiskonnagruppe erinevalt. Varanduslik ja piirkondlik ebavõrdsus on Eestis jätkuv probleem, mis mõjutab valimisaktiivsust. Erinevused sissetulekutes ja elatustasemes on märkimisväärsed, eriti Tallinna ja Ida-Virumaa vahel. Piirkondades, kus elatustase on madalam, on ka valimisaktiivsus madalam, mis võib viidata sellele, et majanduslikult raskemas olukorras olevad inimesed tunnevad vähem motivatsiooni valimistel osaleda.

Metoodika keskendus Eesti e-valijate uuringu andmete analüüsile aastatel 2007–2023. Logistilist regressiooni ja prognoositud marginaalseid tõenäosusi kasutati, et hinnata, kuidas sissetulekutasemed, haridustase, sugu ja vanus mõjutavad valimisaktiivsust. Uuritav valim hõlmas 9506 Eesti kodanikku, kes olid hääletanud Riigikogu valimistel. Analüüsi tulemused näitasid, et majanduslik heaolu, väljendatuna sissetulekute tasemetega kaudu, on oluline tegur, mis mõjutab valimisaktiivsust. Kõrgema sissetulekuga inimesed osalevad valimistel aktiivsemalt. Analüüs näitas ka, et haridustase ja vanus on olulised tegurid valimisaktiivsuse ennustamisel. Kõrgema haridustasemega ja vanemad inimesed osalevad valimistel suurema

tõenäosusega. Sooline kuuluvus ei osutunud olulise mõjutegurina statistiliselt oluliseks. Järeldused kinnitasid, et majanduslik heaolu on oluline tegur valimisaktiivsuse suurendamisel. Kõrgema sissetulekuga ja haridustasemega inimesed osalevad valimistel tõenäolisemalt, mis viitab sellele, et majanduslik heaolu motiveerib inimesi poliitilises elus osalema. Sissetulekute ebavõrdsus võib samuti mõjutada valimisaktiivsust, eriti madalama sissetulekuga kodanike seas, kes tunnevad suuremat vajadust muutuste järele. Vanus on samuti oluline tegur, kus vanemad inimesed osalevad valimistel tõenäolisemalt.

Kokkuvõttes näitavad tulemused, et majanduslik heaolu, haridustase ja vanus on olulised mõjutegurid, mis suurendavad valimisaktiivsust Eestis. Sooline kuuluvus ei oma olulist mõju, mis viitab, et valimisaktiivsus ei ole sooliselt kallutatud. Need leiud aitavad paremini mõista valimisaktiivsuse ja valijakäitumise seoseid ning võivad aidata kujundada poliitikaid, mis suurendavad valimisaktiivsust ja tagavad laiemat esindatust poliitilises protsessis. Edasistes uuringutes võiks keskenduda detailsemalt piirkondlikele erinevustele ja sotsiaalmajanduslikele teguritele, mis mõjutasid valimisaktiivsust. Samuti oleks kasulik uurida, kuidas poliitikakujundajad saavad suurendada madalama sissetulekuga kodanike valimisaktiivsust ja esindatust. Kokkuvõttes aitas käesolev uurimus mõista majanduslike tegurite mõju valimisaktiivsusele Eestis, pakkudes olulist teavet demokraatlike protsesside edendamiseks ja poliitikate kujundamiseks.

Kasutatud kirjandus:

- Allison, P. D. (2014). Measures of Fit for Logistic Regression. Statistical Horizons LLC ja Pennsylvania Ülikool, 2-6.
<https://statisticalhorizons.com/wp-content/uploads/GOFForLogisticRegression-Paper.pdf>
- Altman, D. G. Bland, J. M. (2005). Standard deviations and standard errors. *British Medical Journal*, 331(7521), 903. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1255808/>
- Bedock, C. Vasilopoulos, P. (2014). Economic hardship and extreme voting under the economic crisis: a comparison between Italy and Greece. *Revue Européenne Des Sciences Sociales*, 53(1), 178-192. <https://journals.openedition.org/ress/2998>
- Brancato, G. D'ambrosio, G. Palmieri, M. (2022). Economic Status and Elections: The Voting Behaviour and Economic Hardship in Rome. *Revista de Cercetare si Interventie Sociala*, 78, 148-149.
<https://www.rcis.ro/ro/section1/166-volumul-782022septembrie/3006-economic-status-and-elections-the-voting-behaviour-and-economic-hardship-in-rome.html>
- Burden, B. C. Wichowsky, A. (2014). Economic Discontent as a Mobilizer: Unemployment and Voter Turnout. *The Journal of Politics*, 76(4), 896.
https://www.jstor.org/stable/10.1017/s0022381614000437?read-now=1#page_scan_tab_contents
- Carrerasa, M. Castañeda-Angarita, N. (2019). Economic adversity and electoral participation of vulnerable socioeconomic groups. *Electoral Studies*, 57, 111–117.
<https://www-sciencedirect-com.ezproxy.utlib.ut.ee/science/article/pii/S0261379418301136>
- Eesti Pank. (1994). Eesti majandus 1993. aastal.
<https://www.eestipank.ee/aastaruanne-1993-eesti-majandus-1993-aastal>
- Eesti Pank. (1995). Eesti majandus 1994. aastal.
<https://www.eestipank.ee/aastaruanne-1994-eesti-majandus-1994-aastal>
- Eesti Pank. (1999). Eesti majanduse areng 1998. aastal.
<https://www.eestipank.ee/eesti-majanduse-areng-1998-aastal>
- Eesti Pank. (2008). Rahapoliitika ja majandus 1/2008. Aktaprint. 6-7.
https://haldus.eestipank.ee/sites/default/files/publication/et/RPU/2008/_1_108.pdf
- Eesti Pank. (2010). Eesti Panga 2009. aasta aruanne. 110.
<https://haldus.eestipank.ee/sites/default/files/publication/et/Aastaruanne/2009/fullrep.pdf>
- Eesti Pank. (2011). Eesti Panga 2010. aasta aruanne. 105-108.
https://haldus.eestipank.ee/sites/default/files/publication/aastaruanne_2010_et_0.pdf

Eesti Pank. (2012). Eesti Panga 2011. aasta aruanne. 23-24.
https://haldus.eestipank.ee/sites/default/files/publication/et/Aastaruanne/2011/ep2011_full.pdf

Eesti Pank. (2020). Eesti Panga presidendi sõnavõtt Riigikogus: Eesti Panga 2019. [Pressiteade].
<https://www.eestipank.ee/press/eesti-panga-presidendi-sonavott-riigikogus-eesti-panga-2019-aasta-aruande-esitlemisel-02062020>

Eesti Pank. (2023). Eesti Panga presidendi sõnavõtt Riigikogus: Eesti Panga 2022. aasta aruande esitlemisel. [Pressiteade].
<https://www.eestipank.ee/press/eesti-panga-presidendi-sonavott-riigikogus-eesti-panga-2022-aasta-aruande-esitlemisel-18052023>

Eesti Pank. (2024). Eesti majanduse aastanäitajad.
<https://statistika.eestipank.ee/#/et/p/MAJANDUSKOOND/r/2053/1902>

ERR. (2023). Eesti majandus langes eelmisel aastal kolm protsenti.
<https://www.err.ee/1609268913/eesti-majandus-linges-eelmisel-aastal-kolm-protsenti>

Fina, S. Heider, B. Masso, M. (2021). Ebavõrdne Eesti: Piirkondlikud sotsiaalmajanduslikud erinevused Eestis. Friedrich-Ebert-Stiftung, 6-11.
<https://library.fes.de/pdf-files/bueros/baltikum/18552.pdf>

Krull, M. (2019). 2008. aasta finantskriis: veel üks sündmus, mille järel pole maailm enam endine. Diplomaatia.
<https://diplomaatia.ee/2008-aasta-finantskriis-veel-uks-sundmus-mille-jarel-pole-maailm-enam-endine/>

Kukk, K. (2008). Eesti majandus 1991–2007: taassünd ja edulugu. Tuna, 1, 44-45.
https://www.ra.ee/wp-content/uploads/2017/02/KukkKalev_Eesti_majandus_TUNA2008_1.pdf

Layard, R. De Neve, J, E. (2023). How Wellbeing Affects Voting. Wellbeing: Science and Policy. Cambridge: Cambridge University Press. (lk 280).
<https://www.cambridge.org/core/books/wellbeing/how-wellbeing-affects-voting/62E9D7A3C0E477E47A1FF83EE6FC749D>

Lõhmus, P. (2000). Majanduspoliitika aktuaalsed probleemid. Eesti Pank. [Pressiteade].
<https://www.eestipank.ee/press/peter-lohmus-majanduspoliitika-aktuaalsed-probleemid-eestis-29032000#I>

Maailmapank. (2021). GINI index - Estonia.

<https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?end=2021&locations=EE&start=2003&view=chart>

Matsubayashi, T. Sakaiya, S. (2021). Income inequality and income bias in voter turnout.

European Journal of Political Economy, 66, 14.

<https://www.sciencedirect-com.ezproxy.utlib.ut.ee/science/article/pii/S0176268020301142>

Meriküll, J. Rõõm, T. (2023). Mis selgitab varalist ebavõrdsust Eestis? Varakomponentide, leibkonna suuruse ja piirkonna mõju. Eesti Pank, 14-30.

Park, B. B. (2023). How Does a Relative Economy Affect Voter Turnout? Political Behavior, 45, 855-857. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11109-021-09736-4>

Riigikogu valimised. Toimunud Riigikogu valimised.

<https://www.valimised.ee/et/valimiste-arhiiv/riigikogu-valimised/toimunud-riigikogu-valimised>

Riigikogu valimised 2019. (a). Valimistulemused.

<https://rk2019.valimised.ee/et/election-result/election-result.html>

Riigikogu valimised 2019. (b). Valimisaktiivsus.

<https://rk2019.valimised.ee/et/participation/participation.html>

Riigikogu valimised 2023. (a). Valimistulemused.

<https://rk2023.valimised.ee/et/election-result/index.html>

Riigikogu valimised 2023. (b). Üksikasjalikud hääletustulemused.

<https://rk2023.valimised.ee/et/detailed-voting-result/index.html>

Statistikaamet. (2022). Eesti majandus kasvas 5,2% üle koroonaeelse taseme.

<https://www.stat.ee/et/uudised/sisemajanduse-koguprodukt-iv-kvartal-2021>

Statistikaamet. Keskmise brutokuupalk maakonna järgi kvartalites. [Andmestik].

https://andmed.stat.ee/et/stat/Lepetatud_tabelid__Majandus.%20Arhiiv__Palk%20ja%20tooj_eukulu.%20Arhiiv/PA005

Uibo, A. (2013). Valimisosaluse varieerumise põhjused Euroopa riikides: kvalitatiivne võrdlev analüüs. Tartu Ülikool, lk 5.

<https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/ecb9fb78-e92d-4d71-b789-6a3586a02404/content>

Vabariigi Valimiskomisjon. (a). Riigikogu valimised 1992. <http://vvk.ee/varasemad/?v=r92>

Vabariigi Valimiskomisjon. (b). Riigikogu valimised 1995. <http://vvk.ee/varasemad/?v=r95>

Vabariigi Valimiskomisjon. (c). Riigikogu valimised 1999. <http://vvk.ee/varasemad/?v=r99>

Vabariigi Valimiskomisjon. (d). Riigikogu valimised 2003. <http://vvk.ee/varasemad/?v=r03>

Vabariigi Valimiskomisjon. (e). Riigikogu valimised 2007. <http://vvk.ee/varasemad/?v=r07/>

Vabariigi Valimiskomisjon. (f). Riigikogu valimised 2011. <http://vvk.ee/varasemad/rk2011/>

Vabariigi Valimiskomisjon. (g). Riigikogu valimised 2011: Valimisaktiivsus.

<http://vvk.ee/varasemad/rk2011/participation.html>

Vabariigi Valimiskomisjon. (h). Riigikogu valimised 2015: Hääletustulemused.

<http://rk2015.vvk.ee/voting-results.html>

Wilford, A. M. (2020). Understanding the Competing Effects of Economic Hardship and Income Inequality on Voter Turnout. *Politics & Policy*, 48(2), 332.

<https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/10.1111/polp.12344>

Lihtlitsents

Mina, Anett Aidma, (isikukood: 60003260837) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Majandusliku Heaolu Mõju Valimisaktiivsusele Eestis (The effect of economic well-being on voter turnout in Estonia), mille juhendaja on Mihkel Solvak,

- reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
- kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.